

Αντωνία Λεγάκη Η κρίση της αστικής δημοκρατίας

Ολοένα και περισσότερο τα τελευταία χρόνια, στην Ελλάδα αλλά και σε όλη την Ευρώπη, οι πολυδιαφημισμένες έννοιες του «κράτους δικαίου», του «ευρωπαϊκού νομικού πολιτισμού» και της «δημοκρατικής συνθήκης» των συνταγμάτων δοκιμάζονται μπροστά στον νέο πόλεμο «κατά της τρομοκρατίας» ή, πιο σωστά, στον πόλεμο κατά του παγκόσμιου εσωτερικού εχθρού.

Η άγρια αστυνομική βία, η ποινική καταστολή, το νέο νομικό πλέγμα των τρομονόμων που απονομιμοποιούν την πολιτική αμφισβήτηση στο πλαίσιο της αστικής δημοκρατίας, αλλά και ο ασύδοτος εργοδοτικός αυταρχισμός έχουν γεννήσει μακρές συζητήσεις για το αναγκαίο περιεχόμενο των σύγχρονων δημοκρατικών αιτημάτων. Αυτονόητα, η απάντηση στο προηγούμενο ερώτημα παραμένει δέσμια της πολιτικής ανάλυσης καθενός για την εποχή, το πολιτικό σύστημα και το σύγχρονο κράτος της αστικής («δημοκρατίας»).

Στη φάση του ολοκληρωτικού καπιταλισμού, οι σαρωτικές αλλαγές στην οικονομική βάση του συστήματος αντανακλώνται στο εποικιδόμημα, το οποίο με τη σειρά του επιδρά στη βάση. Η εντατική και εκτατική υπερανάπτυξη των καπιταλιστικών σχέσεων, η ακραία ανταγωνιστική οικονομία, η αποδέσμευση του

κεφαλαίου από κάθε κοινωνική υποχρέωση, η υποταγή όλων των τομέων της ανθρώπινης ζωής στην επιχειρηματική κερδοφορία απαιτούν ένα μεταλλαγμένο κράτος-επιτελείο καπιταλιστικής ανάπτυξης και εξαγωγής της κερδοφορίας στον διεθνή ανταγωνισμό και, συνακόλουθα, ένα νέο μοντέλο πολιτικής διακυβέρνησης. Η αστική κοινοβουλευτική δημοκρατία, με τις αποτυπώσεις των εργατικών κατακτήσεων, την αναγνώριση δικαιωμάτων και έστω στοιχειώδεις παροχές κρατικής πρόνοιας, που μπορούσαν να ενσωματώνουν πλατιές εργατικές μάζες, αποτελεί βαρδί στο άλμα προς τα εμπρός που επιχειρεί το κεφάλαιο.

Σε αυτό το πλαίσιο, απαιτούνται αλλαγές που ήδη βρίσκονται σε εξέλιξη, με αναδιαρθρώσεις παλαιότερων κρατικών δομών και δημιουργία νέων, που θα προσδώσουν στο πολιτικό σύστημα την επιθυμητή, για το κεφάλαιο, μορφή.

Έτσι, π.χ. η «ανεξαρτησία» των λειτουργιών (νομοθετικής, εκτελεστικής, δικαστικής), παραδοσιακή εγγύηση δημοκρατικότητας του πολιτεύματος, δίνει τη θέση της σε μια υδροκέφαλη εκτελεστική εξουσία, στην οποία, όλο και πιο στενά, υπάγονται οι λοιπές. Στο πλαίσιο αυτό, μειώνεται αποφασιστικά ο ρόλος των αντιπροσώπων (με τις μείζονες αποφάσεις να λαμβάνονται στα ευρωπαϊκά υπερεθνικά κέντρα με τη

συμμετοχή της κυβερνητικής πλειοψηφίας), ενώ ο δικαστικός μηχανισμός, στρατευμένος στον σκληρό πυρήνα του συστήματος, στο πολιτικό προσκήνιο πλέον, έχει ειδικό ρόλο στην εξασφάλιση της απρόσκοπτης καπιταλιστικής κερδοφορίας: την ποινική καταστολή των κοινωνικών αγώνων και τη δικαστική ακύρωση εργατικών δικαιωμάτων, όταν αυτά συγκρούονται με την κυβερνητική πολιτική και τα συμφέροντα της αστικής τάξης. Η κήρυξη όλων των απεργιών παράνομων, οι εγκώκλιοι του Αρείου Πάγου για μη αναγνώριση, από τα δικαστήρια, νόμιμων αναδρομικών ή αγωγών εργαζομένων που έρχονται σε αντίθεση με την εισοδηματική πολιτική της κυβέρνησης, οι αποφάσεις που ακυρώνουν τη μονιμοποίηση συμβασιούχων είναι μόνο μερικά δείγματα.

Παράλληλα, παραδοσιακές λειτουργίες του αστικού «κράτους δικαίου» ανατίθενται σε ολιγομελή, διορισμένα, «ανεξάρτητα» όργανα. Οι Ανεξάρτητες Αρχές δημιουργήθηκαν τα τελευταία χρόνια και συνιστώνται από διορισμένους τεχνοκράτες, άλλες για να ενσωματώνουν την κοινωνική δυσaréσκεια –που άλλοτε μπορούσε να απορροφά το «κράτος δικαίου» (π.χ. Συνήγορος του Πολίτη, Συνήγορος του Καταναλωτή κ.ά.)– και άλλες (π.χ. Επιτροπή Ανταγωνισμού, ΕΣΡ κ.ά.) σε μια προσπάθεια του συστήματος για κατ' αρχήν θεσμική ρύθμιση του άκρατου ενδοαστικού ανταγωνισμού, στα πρότυπα των αντίστοιχων οργάνων της Ε.Ε. Στο ίδιο πλαίσιο, η Τράπεζα της Ελλάδας, σε πάγια και αυτοτελή σύνδεση

με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, αναδεικνύεται σε κρίσιμο πολιτικό θεσμό που παρεμβαίνει στην ασκούμενη κυβερνητική πολιτική, προσδεδεμένο μόνιμα στον πιο σκληρό πυρήνα των συμφερόντων του ελληνικού κεφαλαίου, με σχετική αυτοτέλεια από την εκάστοτε κυβέρνηση.

Ταυτόχρονα, οι δημόσιοι και ιδιωτικοί μηχανισμοί επιτήρησης πολλαπλασιάζονται, τόσο στους δρόμους όσο και στους χώρους εργασίας, οι κατασταλτικοί μηχανισμοί διογκώνονται και στρατιωτικοποιούνται, ενώ διακρίνεται και η τάση συγχώνευσής τους (νέο δόγμα του ελληνικού στρατού η αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών).

Παράλληλα με την αναδιάρθρωση των κρατικών δομών, η εσωτερική και η ευρωπαϊκή νομοθετική παραγωγή, αλληλοδιαπλεκόμενες, διαμορφώνουν νέα ασφυκτικά πλαίσια νομιμότητας της ταξικής πάλης. Στον αντίποδα της πάλαι ποτέ «δημοκρατικής συνθήκης», τα νέα συντάγματα υιοθετούν ως βασικές αρχές του σύγχρονου πολιτεύματος τον ακραίο ανταγωνισμό και την πολεμική –πολιτική ή στρατιωτική– αντιμετώπιση του εσωτερικού εχθρού. Δηλώνουν την ανελαστικότητα της «δημοκρατίας» σε οποιαδήποτε αμφισβήτηση των κοινωνικών ή πολιτικών δομών της. Μοναδικό κριτήριο επίλυσης των κοινωνικών ζητημάτων, η καπιταλιστική κερδοφορία. Η νέα νομιμότητα έχει, ήδη, αποκτήσει «γκρίζες ζώνες» στις οποίες συνωστίζεται η μεγάλη πλειοψηφία των εργαζομένων και όχι μόνο οι πρωτοπορίες. Ο εσωτερικός εχθρός περιλαμβάνει επανα-

στάτες και πολιτικούς ακτιβιστές ή απλώς ανέργους, μετανάστες και πρόσφυγες. Με λίγα λόγια, όποιον δεν θέλει ή δεν μπορεί να λειτουργήσει ως μονάδα παραγωγής κέρδους για το κεφάλαιο.

Η εγκατάλειψη, από το κεφάλαιο, των χαρακτηριστικών που συγκρότησαν ιστορικά την αστικοφιλελεύθερη δημοκρατία και η ανάδυση του σκληρού πυρήνα της δικτατορίας της αστικής τάξης είναι πια πραγματικότητα. Η επίθεση στα δημοκρατικά δικαιώματα και τις ελευθερίες αποτελεί πλευρά του κοινωνικού πολέμου του κεφαλαίου ενάντια στην εργασία, και ως τέτοια εκδηλώνεται.

Είναι π.χ. γνωστά τα αστυνομικά πογκρόμ στους μετανάστες, αλλά ουδέποτε περιγράφηκε αστυνομική επιδρομή κατά μεταναστών σε εργοτάξια όπου δουλεύουν ανασφάλιστοι, φθινοί και βέβαια χωρίς χαρτιά και άσυλο, αιχμάλωτοι των εργολάβων. Πολλές επίσης είναι οι κάμερες στους δρόμους, αλλά πολύ περισσότερες αυτές που εγκαταστάθηκαν μέσα στους εργασιακούς χώρους και επιτηρούν τους εργαζομένους ώστε να μη σηκώνουν κεφάλι. Καμία κυβέρνηση δεν θα επεδίωκε λυσσαλέα την κατάργηση του πανεπιστημιακού ασύλου εάν το φοιτητικό κίνημα επέτρεπε στο κεφάλαιο, απρόσκοπτα, να εμπορευματοποιεί και να οικειοποιείται τη γνώση και την ερευνητική παραγωγή. Άραγε η παρακολούθηση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου των εργαζομένων από τις εταιρείες και η επακόλουθη επαναφορά στην τάξη (ή στην απόλυση) των συνδικαλιζομένων καταστρατηγεί δημοκρατικό ή εργασιακό δικαίωμα;

Σήμερα, το ίδιο το κεφάλαιο φέρνει στο κέντρο της συζήτησης για τα δημοκρατικά δικαιώματα τη βασική αντίθεση. Η Αριστερά που έχει ανάγκη η εποχή δεν μπορεί να ξοδεύεται σε προσπάθειες επαναφοράς της αστικής τάξης σε περασμένα δημοκρατικά μεγαλεία, υπερασπιζόμενη την αστική δημοκρατία, αλλά να εντάξει την πάλη για δημοκρατικά δικαιώματα και ελευθερίες στη συνολική αντίληψη για την απελευθερωτική δράση του εργατικού κινήματος. Η επαναστατική Αριστερά οφείλει να διατηρεί, σε μόνιμη βάση, μέτωπο για την υπεράσπιση και διεύρυνση των δημοκρατικών ελευθεριών, αναδεικνύοντας τη σύνδεση της αυταρχικής επίθεσης με τη βασική σχέση εκμετάλλευσης και όχι να την κρύβει κάτω από το χαλί της λεγόμενης «αυτοτέλειας του δημοκρατικού ζητήματος», που επιτρέπει επιπλέον συνδιαλλαγές και συμμαχίες με κοινωνικές και πολιτικές «δημοκρατικές» δυνάμεις του συστήματος.

Μοναδικός πραγματικός κίνδυνος για το κεφάλαιο (άρα και δυνατότητα νίκης για το κίνημα) είναι να βρεθεί σε θέση ανάλογη με τις ιστορικές στιγμές που η εργατική τάξη έθεσε σε κίνδυνο τη συνολική κυριαρχία του και κατέκτησε έτσι τις ελευθερίες που σήμερα απειλούνται. Οι δηλώσεις κυβερνητικού παράγοντα ότι «πρέπει να τελειώνουμε με τις περιττές ελευθερίες που θεσπίσαμε το '75 για να δείξουμε ότι έπεσε η χούντα», οι δηλώσεις Σαρκοζί «να τελειώνουμε με τον Μάη του '68 που είναι η αιτία των δεινών της Γαλλίας»,

αλλά και η ψήφιση από την Ευρωπαϊκή Ένωση του γνωστού «αντικομμουνιστικού μνημονίου» έχουν έναν κοινό άξονα: την επιχείρηση απονομιμοποίησης της εξέγερσης και κάθε ιστορικής απόπειρας για κοινωνική χειραφέτηση.

Στις συνθήκες της ακραίας όξυνσης των ταξικών αντιθέσεων, τόσο το κεφάλαιο όσο και οι δυνάμεις της εργασίας προβλέπουν κοινωνικές εκρήξεις και εξεγέρσεις. Τα ερωτήματα για την Αριστερά είναι ο πολιτικός προσανατολισμός τους και το νικηφόρο ή μη αποτέλεσμα τους. Ένα είναι σίγουρο: όσο το κεφάλαιο, στο πλαίσιο του κοινωνικού πολέμου, προσπαθεί να κλείσει οριστικά την κοινωνική επανάσταση στο «χρονοντούλαπο της ιστορίας», να τη συκοφαντήσει και να την απονομιμοποιήσει, άλλο τόσο το πιο κεντρικό καθήκον για την Αριστερά είναι η ανά-

δειξή της ως νόμιμου, δίκαιου, δημοκρατικού, απόλυτου δικαιώματος της εργατικής τάξης.

Σε αυτό το πλαίσιο, η μάχη για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες της εποχής μας απαιτεί σήμερα βαθιά και αποφασιστική αντιπαράθεση, με το πλαίσιο της αστικής δημοκρατίας. Απαιτεί αποφασιστικό αγώνα διεκδίκησης πολύ περισσότερων και, κυρίως, διαφορετικών δημοκρατικών δικαιωμάτων, ατομικών και συλλογικών, από την πλευρά της πλήρους κοινωνικής απελευθέρωσης, η οποία άλλωστε αποτελεί το μόνο, πλήρες και ολοκληρωμένο δημοκρατικό δικαίωμα της εργαζόμενης πλειοψηφίας. Αυτός είναι και ο μόνος αποτελεσματικός δρόμος υπεράσπισης των κεκτημένων. Διότι πλέον η δημοκρατία ή θα είναι εργατική ή δεν θα υπάρχει.